

סימן א' גדר דין ידות (ב ע"א)

איתא בנדריים (ב ע"א):

כל כנויי נדרים כנדריים, וחרמים כחרמים, ושבועות כשבועות, ונזירות כנזירות, האומר לחבירו מודרני ממך, מופרשני ממך, מרוחקני ממך, שאני אוכל לך, שאני טועם לך - אסור.

ונחלקו הר"ן והרא"ש באלו חרמים איירי הכא.

דעת הר"ן (שם, ד"ה כל כינויי) ד"מסכת זו היא בענין נדרי **איסור** שמה ששנה כאן חרמים כחרמים היינו משום שלשון חרם כשם שהוא כולל חרמי בדק הבית כך הוא כולל נדרי איסור... ומשום האי גוונא תנא חרמים הכא דאילו חרמי בדק הבית לא שייכי בהאי מסכתא אלא בסדר קדשים". עכ"ל.

אך **הרא"ש** (שם, ד"ה וחרמים כחרמים) כתב: "חרם אדם שהחרים נכסיו או מקצתם ואומר הרי אלו חרם ותרי גווי חרמים ניהו חרמי **גבוה** וחרמי **כהנים**". אם כן, דעת הר"ן שמדובר בחרמי איסור אך דעת הרא"ש שמדובר בחרמי גבוה. והנה, הר"ן ביאר מדוע לא פירש כרא"ש שמדובר בחרמי גבוה (כי אין עניינם כאן), אך הסיבה שלא פירש הרא"ש כר"ן, נראה דס"ל דחרמי איסור הוו, דהיינו אם חרמים דהכא חרמי איסור ניהו אמאי איצטריך למימר דכינוייהם כמותם אחר ששנה דכינויי נדרים כנדריים.

אמנם, לכאורה יש להקשות על דברי הרא"ש אמאי איצטריך לדין כינויין הא קיי"ל דהקדש חל אף במחשבה בלבד, וילפינן לה במס' שבועות (כו ע"ב) מקרא ד'כל נדיב לב עולות' וכיוון שמחשבה מועילה ודאי שכינוי מועיל, שהרי אם הוציא את הנדר בפיו ב"כינוי", ודאי שגם חשב בדעתו לעשות כן?¹

ועוד קשה, דהנה לקמן במתניתין גבי 'מודר אני ממך' כתב הרא"ש (שם, ד"ה האומר לחברו) וז"ל:

¹ ואין לומר דכיון דאמר לשון משונה לא יועיל בהקדש אף דמחשבה מועילה כי דיבורו גורע - כיון שכל הדין של מגרע גרע הינו דווקא כאשר ניתן לפרשו באופן אחר כגון בקידושין (ו ע"א) "סגורתי מהו, חרופתי מהו..." שיש ספק האם לשון זה הוא מלאכה או קידושין, אבל בנידון דידן דיבורו יכול להתפרש רק בתור נדר ואין אפשרות אחרת לפרשו, לכן אין דיבורו גורע, ואכן צריך הנדר לחול.

"כל הני מיקרו ידות כמו בית יד הכלי שאינו עיקר הכלי והאוחז בו הכלי עמו, וכך הנך ידות אינו גומר דבריו לפרש הנדר אלא התחלה בעלמא ומתוכן ניכר שדעתו לידור ומחשבינן ליה כאילו גמר דבריו, ובגמרא מפיק להו מקראי, ואע"ג דגמר בלבו לידור אי לאו דחשבינן להו כאילו הוציא בשפתיו לא הוי נדר, כדאמרינן בפ"ג דשבועות אמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו". עכ"ל.

ותמה עליו ה'קרון אורה' (שם, ד"ה אלא די"ל) הא קיי"ל (פסחים סג ע"א) דהמתכוין לומר תרומה ואמר מעשר, או מעשר ואמר תרומה (שטעה) לא מהני, ודעת התוס' בערכין (ה ע"א ד"ה אדם יודע, בתירוץ השני) דלא רק מזה שאמר לא חל (כי לא נתכוין לכך) אלא אף מה שבלבו לא קיים, וביאר ה'טורי אבן' (חגיגה י ע"א באבני שהם) דאף על גב דקיי"ל דהקדש סגי במחשבה, הכא גמירות הלב היא בהוצאה בשפתיו כיון שלא הסתפק במחשבתו וטרח להוציא בשפתיו חלות ההקדש היא בפה ולא בלב, ואם כך, שואל הקרון אורה, למה אומר הרא"ש שצריך את דין ידות בגלל דין 'לבטא בשפתים', תיפוק ליה דכיון דהוציא בשפתיו לא מועילה מחשבתו (דחלות הנדר היא בפה) ואי לאו דין ידות לא היה מועיל נדרו? וצ"ב בישוב שיטת הרא"ש בהנך תרי מילי.

והנה, קיי"ל (קידושין נ ע"א) דדברים שבלב אינם דברים, והקשה הרשב"א על אתר מהא דתנן (נזיר ב ע"א) "האומר 'אהא' הרי זה נזיר", ואמרינן התם דדוקא אם נזיר עובר לפניו הוי נזיר כי יש הוכחה שמתכוין לנזירות ולא לתענית. וקשה - הרי דברים שבלב, שכונתו לנזירות ולא לתענית, אינם דברים? ומכח זה יסד הרשב"א דכל דין "דברים שבלב אינם דברים" הוא **דוקא כשדיבורו סותר את מחשבתו**, אבל כאשר אין מחשבתו סותרת את דיבורו מחשבה מועילה ליצור חלות, וכיון שבנזיר אין מחשבתו סותרת דיבורו מועילה מחשבתו אף שמדיבורו לא ניכר אם כוונתו לנזירות או לתענית. עכת"ד.

ותמה עליו ה'אחיעזר' (יו"ד סי' יט) בתרת: **א**. אם מחשבה מועילה כאשר איננה סותרת את דיבורו למה צריך שיאמר 'אהא'? **ב**. מדוע הנדר חל רק כאשר נזיר עובר לפניו, הרי המחשבה מועילה?

וביאר האחיעזר, דהנה בכל קניינים אין צריך דיבור וסגי באומדנא דמוכח, אבל בנדר אין די באומדנא דמוכח כי יש דין אמירה, כדאמר שמואל בשבועות 'גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו', ויליף לה מדכתיב 'לבטא בשפתים', וזוהי הסיבה שאף שכונתו לנזירות צריך לומר 'אהא'.

אמנם, אומר האחיעזר, כיון שבדרך כלל מספיק אומדנא דמוכח, וצריך דיבור רק בגלל דין 'לבטא', אין צורך בדיבור מלא ומספיק לשון חסר (כמו 'אהא'), כיון שעיקר הנדר תלוי בגמירות הלב. והסיבה שצריך נזיר עובר לפניו, היא כדי שתהיה הוכחה שכונתו לנזירות כמו בשאר הקנינים שצריך הוכחה. עכת"ד. ומבואר מדברי האחיעזר, יסוד מחודש שבכל לשון נדר או נזירות הנאמר בלשון 'יד' **חלות הדבר נעשית בלב** והאמירה היא רק בגלל דין 'לבטא בשפתיים', ולכן מספיקה אמירה חלקית.

ולפי דבריו, נראה לי שב קושיית הקרן אורה, דעד כאן לא כתבו התוס' בערכין דכאשר הוציא בשפתיו דעתו על אמירת פיו אלא דוקא כאשר הוציא לשון שלם כמו מעשר דאז אמרין דדעתו היא דהחלות תעשה ע"י הדיבור, אבל כאשר אמר לשון חלקית בלבד, אין מתחשבים באמירת פיו אלא בכונת הלב, לכן הוצרך הרא"ש לומר דבעינן לדין ידות בגלל דין 'לבטא בשפתיים'.

ולפי זה, אפשר לי שב גם מה שכתב הרא"ש דאיירי בחרמי גבוה אף דהקדש סגי במחשבה - דכיון דאמר לשון מלא (כינוי) אין די במחשבתו וצריך גם את אמירת פיו, שהרי הראה שרוצה להחיל הנדר בדיבור (כמו שכתב הטורי אבן), ולא דמי ליד שהדיבור חסר ויכול להתפרש בשתי אופנים (נזירות או תענית), ולכן החלות היא בלב ואין מתחשבים בדיבורו, כיון שדיבורו הוא רק בשביל לצאת יד"ח "ביטוי שפתיים" ותו לא.

והנה, לקמן בפירקין (ו ע"א) אמרין דלמ"ד ידים שאינן מוכיחות לא הויין ידים אם אמר הרי זו לחטאת ולא אמר לחטאתי לא אמר כלום. ולכאורה, הרי הקדש מועיל במחשבה ומה צריך לדין ידות? ולפי מה שנתבאר, אתי שפיר דכיון דהוציא בשפתיו דיבור שלם? כוונתו שהחלות תתבצע בפה ולכן לא מועילה כאן מחשבת הלב.

והנה, המשנה אומרת שכינויי נזיר הם נזיק, נזיח וכד', והקשה הגרי"ז בחידושיו לנזיר (סטנסיל) למה צריך לדין כינויי הרי אם אמר 'אהא נזיק' מה גרע מנזיר עובר לפניו, היינו - גם אם הכינוי לא מועיל ודאי שהוא הוכחה על כוונתו? וחילק הגרי"ז: דבאומר 'אהא' ויש נזיר העובר לפניו ברגע אמירת 'אהא' מבורר שכונתו לנזירות ולכן זה מועיל, אבל כשאומר 'אהא נזיק' ברגע אמירת 'אהא' (שהיא קבלת הנזירות) אין הוכחה, ורק כשאומר אח"כ 'נזיק' יש הוכחה שהתכוון לנזירות ולא לתענית, ואנו צריכין שיהיה מבורר ברגע חלות הנזירות, ולפיכך בעינן דין כינויי.

² למרות שגם כאן מדובר בידים (שאין מוכיחות), וקודם לכן נאמר שבידיים מועיל מדין מחשבה? אלא שכאן מדובר שאמר דיבור שלם, אלא שלא ביאר טוב את דבריו.

ולפי דבריו יוצא, שאם אמר 'נזיק אהא' הוי נזיר גם ללא דין כינויין כיון שברגע אמירת 'אהא' מבורר שכוונתו לנזירות כיוון שהקדים אמירת נזיק. וקצ"ע, כי הר"ן בריש מכילתין (ד"ה כל כינויי) כתב: "וכינויו הוא שבמקום קרבן יאמר קונם, קונח, קונס וכל שאמר כן הרי הוא אסור כאילו אמר **קרבן עלי ככר זה**, והיינו דתנן כל כינויי נדרים כנדרים". ומשמע, דבעינן דין ידות גם כשהקדים את הכינוי דהרי הר"ן איירי באומר "קרבן עלי" ואח"כ "ככר זה", והדרא קושית הגרי"ז לדוכתה אמאי בעינן לדין כינויין?

ולפי מה שנתבאר, אתי שפיר, דכשאומר 'אהא' כוונתו להחיל נזירות במחשבה וכיוון שעיקר הדבר חל בלב סגי בלשון חסר, אך כשאומר 'נזיק' הוא נדר בלשון מלא וכוונתו להחיל נזירות בדיבור ולכן צריך דיבור מבורר ולא סגי באמירת 'אהא'.

כללו של דבר: אע"פ שגם ביד נדר וגם בכינוי נדר צריך דיבור ומחשבה, מ"מ ישנו חילוק מהותי ביניהם: בכינוי שבו יש דיבור מלא עיקר החלות היא בדיבורו אלא שיש תנאי שמחשבתו צריכה להיות תואמת את דיבורו, אבל ביד שבו פעמים שהדיבור הוא חסר עיקר חלות הנדר מתבצעת על ידי מחשבת הלב ויש צורך גם בדיבור משום 'ביטוי שפתיים'.